

<i>Rodzaj dokumentu:</i>	Aneks 2. do Komunikatu dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 1 września 2021 r. w sprawie listy jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej w roku 2023
<i>Egzamin:</i>	Egzamin maturalny
<i>Przedmiot:</i>	Język białoruski, część ustna
<i>Termin egzaminu:</i>	Termin główny – maj 2023 r. Termin dodatkowy – czerwiec 2023 r. Termin poprawkowy – sierpień 2023 r.
<i>Data publikacji dokumentu:</i>	1 marca 2023 r.

Na podstawie § 59b oraz § 59c ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 sierpnia 2022 r. w sprawie egzaminu maturalnego¹ w **Komunikacie dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 1 września 2021 r. w sprawie listy jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej w roku 2023** wprowadza się następujące zmiany: liczbę jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej obowiązującą w roku 2023 ogranicza się do 50.²

Zadania jawne obowiązujące w części ustnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego w 2023 r.

Zadania opublikowane w *Komunikacie dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 1 września 2021 r. w sprawie listy jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej w roku 2023*, ale **nieobowiązujące na egzaminie w 2023 r.** podane są w drugiej części niniejszego aneksu.

1. „Біблія дзецям і людзям простым – кніга для навучання, настаўнікам і людзям мудрым – для захаплення”. Паразважай над тэмай. Звярніся да **Прадмовы да ўсёй Бібліі** Францыска Скарыны і адвольнага літаратурнага твора.
2. Што такое нацыянальныя каштоўнасці? Адкажы на пытанне, спасылаючыся на апавяданне **Плачка** Яна Баршчэўскага і адвольны літаратурны твор.
3. Вобразы простых людзей у літаратуры. Прадстаў тэму, спасылаючыся на паэму **Тарас на Парнасе** Канстанціна Вераніцына і адвольны літаратурны твор.
4. Старонкі нацыянальнай гісторыі ў літаратуры. Прадстаў тэму, звяртаючыся да **Письмаў з-пад шыбеніцы** Кастуся Каліноўскага і адвольнага літаратурнага твора.
5. З дапамогай якіх мастацкіх сродкаў можа стварацца камічны эфект? Паразважай над пытаннем на падставе п’есы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча **Пінская шляхта** і адвольнага літаратурнага твора.
6. Роля сацыяльнай сатыры ў тэкстах культуры. Паразважай над праблемай, спасылаючыся на фарс-вадэвіль **Пінская шляхта** Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і адвольны літаратурны твор.
7. Чаму родная мова – вялікі скарб для народа? Паразважай над пытаннем, звяртаючыся да **Прадмовы да „Дудкі беларускай”** Францішка Багушэвіча і адвольнага літаратурнага твора.
8. Матыў вырачэння бацькоў у літаратуры. Прадстаў тэму, звяртаючыся да апавядання **На Каляды к сыну** Змітрака Бядулі і адвольнага літаратурнага твора.
9. Партрэты старасці ў літаратуры. Паразважай над тэмай, звяртаючыся да апавядання **На Каляды к сыну** Змітрака Бядулі і адвольнага літаратурнага твора.

¹ Dz.U. poz. 1644, z późn. zm., w szczególności w szczególności rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 23 lutego 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie egzaminu maturalnego (Dz.U. poz. 366).

² Szczegółowy opis części ustnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego od roku szkolnego 2022/2023 (dla absolwentów 4-letniego liceum ogólnokształcącego oraz 5-letniego technikum) jest dostępny w [Informatorze o egzaminie maturalnym z języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej](#). Niniejsza lista zadań jawnych określa **wyłącznie** zakres wiadomości i umiejętności sprawdzanych w pierwszym zadaniu w zestawie egzaminacyjnym, który zdający będzie losował podczas części ustnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego w 2023 r. Niniejsza lista **nie wyczerpuje jednak** tematyki omawianej w zakresie każdej z lektur obowiązkowych. Lista ta **nie stanowi również** wytycznych dla nauczycieli określających wyłączną tematykę, która powinna być poruszana podczas zajęć. Znajomość problematyki lektur obowiązkowych sprawdzana będzie również w części pisemnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego, także w zakresie, którego nie obejmuje niniejszy *Komunikat*.

10. Што такое шчасце? Паразважай над пытаннем на падставе апавядання Змітрака Бядулі **Пяць лыжак заціркі** і адвольнага літаратурнага твора.
11. Вобразы беднасці ў літаратуры. Прадстаў тэму, абапіраючыся на апавяданне **Пяць лыжак заціркі** Змітрака Бядулі і адвольны літаратурны твор.
12. Як у тэкстах культуры прадстаўлены рысы нацыянальнага характару беларусаў? Паразважай над пытаннем на падставе апавядання **Пяць лыжак заціркі** Змітрака Бядулі і адвольнага літаратурнага твора.
13. Як трэба ставіцца да роднай мовы? Паразважай над пытаннем. Звярніся да адовы Цёткі **Шануйце роднае слова!** і адвольнага літаратурнага твора.
14. Якое значэнне мае родная мова ў жыцці чалавека і народа? Паразважай над пытаннем. Звярніся да адовы Цёткі **Шануйце роднае слова!** і адвольнага літаратурнага твора.
15. Навошта людзям мастацтва? Адкажы на пытанне на падставе **Апокрыфа** Максіма Багдановіча і адвольнага літаратурнага твора.
16. Праблемы беларускай нацыі ХХ стагоддзя ў тэкстах культуры. Прадстаў тэму на падставе эсэ Максіма Багдановіча **Хто мы такія?** і адвольнага літаратурнага твора.
17. Што можа зрабіць вайна з чалавекам? Паразважай над пытаннем на падставе апавядання Максіма Гарэцкага **Рускі** і адвольнага літаратурнага твора.
18. Чалавек у крытычнай сітуацыі. Прадстаў тэму, абапіраючыся на апавяданне Максіма Гарэцкага **Рускі** і адвольны літаратурны твор.
19. Канфлікты простых людзей з уладай у тэкстах культуры. Паразважай над тэмай на падставе паэмы **Курган** Янкі Купалы і адвольнага літаратурнага твора.
20. Матэрыя песняра ў тэкстах культуры. Прадстаў тэму, абапіраючыся на паэму **Курган** Янкі Купалы і адвольны літаратурны твор.
21. Што чалавеку патрэбна для шчасця? Паразважай над пытаннем, абапіраючыся на апавяданне Якуба Коласа **Што яны страцілі?** і адвольны літаратурны твор.
22. Якую функцыю могуць выконваць апісанні прыроды ў тэкстах культуры? Адкажы на пытанне, звяртаючыся да паэмы **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольнага літаратурнага твора.
23. Як у тэкстах культуры бывае прадстаўлены горад? Адкажы на пытанне, звяртаючыся да паэмы **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольнага літаратурнага твора.
24. Як у тэкстах культуры бывае прадстаўлена штодзённасць? Адкажы на пытанне, звяртаючыся да паэмы **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольнага літаратурнага твора.
25. Селянін як носьбіт беларускай культуры. Прадстаў тэму, спасылаючыся на паэму **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольны літаратурны твор.
26. Чалавек – частка прыроды. Прадстаў тэму, спасылаючыся на паэму **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольны літаратурны твор.
27. Ці прыносіць помста шчасце? Паразважай над пытаннем, абапіраючыся на апавяданне Кузьмы Чорнага **Макаркавых Волька** і адвольны літаратурны твор.
28. У чым заключаецца геройства? Паразважай над пытаннем, спасылаючыся на апавяданне Янкі Брыля **Маці** і адвольны літаратурны твор.
29. Гераічныя ўчынкі жанчын у літаратуры. Прадстаў тэму на падставе апавядання Янкі Брыля **Маці** і адвольнага літаратурнага твора.
30. Жанчына і вайна. Паразважай над тэмай, спасылаючыся на апавяданне **Слепата** Яна Скрыгана і адвольны літаратурны твор.

31. Вобразы дзяцей у літаратуры. Прадстаў тэму на падставе апавядання **Дзеці настаўніцы** Івана Шамякіна і адвольнага літаратурнага твора.
32. Якое значэнне маюць традыцыйныя абрады ў жыцці беларусаў? Адкажы на пытанне на падставе вядомых табе фрагментаў рамана **Людзі на балоце** Івана Мележа і адвольнага літаратурнага твора.
33. Адносіны дзяцей і бацькоў у літаратуры. Прадстаў тэму на падставе апавядання **Чаравікі-туфелькі** Барыса Сачанкі і адвольнага літаратурнага твора.
34. Што ўплывае на тое, што розныя людзі маюць розныя каштоўнасці? Паразважай над пытаннем, абапіраючыся на апавяданне **Чаравікі-туфелькі** Барыса Сачанкі і адвольны літаратурны твор.
35. Маладыя людзі на вайне. Прадстаў тэму, абапіраючыся на апавяданне **Дарога праз лес** Барыса Сачанкі і адвольны літаратурны твор.
36. Гісторыі кахання ў літаратуры. Прадстаў тэму, абапіраючыся на апавяданне **Дарога праз лес** Барыса Сачанкі і адвольны літаратурны твор.
37. Партрэты беларусаў у літаратуры. Прадстаў тэму, абапіраючыся на вядомыя табе фрагменты кнігі **Зямля пад белымі крыламі** Уладзіміра Караткевіча і адвольны літаратурны твор.
38. Адносіны чалавека і прыроды ў літаратуры. Прадстаў тэму, абапіраючыся на вядомыя табе фрагменты кнігі **Зямля пад белымі крыламі** Уладзіміра Караткевіча і адвольны літаратурны твор.
39. Матыў здрады ў літаратуры. Прадстаў тэму, абапіраючыся на вядомыя табе фрагменты аповесці **Дзікае паляванне караля Стаха** Уладзіміра Караткевіча і адвольны літаратурны твор.
40. Чаму вернасць – гэта ўніверсальная каштоўнасць? Паразважай над пытаннем, абапіраючыся на вядомыя табе фрагменты аповесці **Дзікае паляванне караля Стаха** Уладзіміра Караткевіча і адвольны літаратурны твор.
41. Матыў помсты ў літаратуры. Паразважай над тэмай, абапіраючыся на вядомыя табе фрагменты аповесці **Дзікае паляванне караля Стаха** Уладзіміра Караткевіча і адвольны літаратурны твор.
42. Што самае важнае ў жыцці? Паразважай над пытаннем, абапіраючыся на мініяцюру **Гасцінец** Сакрата Яновіча і адвольны літаратурны твор.
43. Вобразы бацькоў у літаратуры. Прадстаў тэму на падставе апавядання **Бацькаў гнеў** Сакрата Яновіча і адвольнага літаратурнага твора.
44. Матыў старасці ў літаратуры. Прадстаў тэму, абапіраючыся на вядомыя табе фрагменты п'есы **Вечар** Аляксея Дударова і адвольны літаратурны твор.
45. Дэгуманізацыя чалавека – вынік уздзеяння знешніх фактараў ці віна асобы? Паразважай над праблемай, спасылаючыся на твор Васіля Быкава **Аблава** і адвольны літаратурны твор.
46. Свет прыроды і свет людзей: падабенства і адрозненні. Паразважай над тэмай на падставе аповесці Васіля Быкава **Аблава** і адвольнага літаратурнага твора.
47. Вобразы маладых людзей у літаратуры. Прадстаў тэму на падставе апавядання **Калі хочацца жыць** Васіля Быкава і адвольнага літаратурнага твора.
48. Экалагічныя катастрофы і іх асэнсаванне ў тэкстах культуры. Паразважай над тэмай на падставе вядомых табе фрагментаў кнігі Святланы Алексіевіч **Чарнобыльская малітва** і адвольнага літаратурнага твора.
49. Беларускія нацыянальныя сімвалы. Прадстаў тэму на падставе вядомых табе фрагментаў кнігі Барыса Пятровіча **Спачатку была цемра** і адвольнага літаратурнага твора.

50. Чаму важна ведаць гісторыю свайго народа? Адкажы на пытанне на падставе вядомых табе фрагментаў кнігі Барыса Пятровіча **Спачатку была цемра** і адвольнага літаратурнага твора.

CENTRALNA KOMISJA EGZAMINACYJNA
DYREKTOR

dr Marcin Smolik

Zadania jawne wymienione w Komunikacie z 2021 r., ale nieobowiązujące w części ustnej egzaminu maturalnego z języka białoruskiego w 2023 r.

1. Якую ролю ў мастацкай літаратуры адыгрывае камізм? Паразважай над праблемай, спасылаючыся на твор Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча *Пінская шляхта* і адвольны літаратурны твор.
2. Ці варта змагацца за сваё каханне? Паразважай над пытаннем, спасылаючыся на фарс-вадзевіль Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча *Пінская шляхта* і адвольны літаратурны твор.
3. Кантрасты ў літаратуры. Прадстаў тэму. Звярніся да верша Францішка Багушэвіча *Калыханка* і адвольнага літаратурнага твора.

Люлі, сыноч, люлі, люлі!
Усе курачкі паснулі,
Ой, паснулі і курчаткі
Пад скрыдэлкам сваёй маткі;
А ты чаго не спіш, сынку,
Як бы чуў ліху гадзінку?
Можа, будзеш калі панам
Ці вялікім капітанам,
А як matka прыйдзе ў госці,
Ой, то будзе ёй радосці...
Сядзе matka ў кут на лаве,
Сын хлеб-соль прад ёй паставе,
Ручкі, ножкі пацалуе,
Памілуе, пажалуе;
Пачастуе мядком сытным,
Блінком мякенькім падсітнім,
Піражочкам і з начынкай,
Верашчачкай гарачынкай...
Люлі, сыноч, люлі, люлі...
Бо ўжо курачкі паснулі.
Ой, то будзе рада matka,
Хоць і прстая салдатка,
А ўсякі шапку здыме,
Як дазнаецца аб сыне.
Люлі, сыноч, люлі, люлі...
Бо ўжо курачкі паснулі.
Можа, будзеш калі панам
Ці вялікім капітанам,
Людцоў Божых будзеш біці,
Цяжка будзе ў свеце жыці,
Будуць клясці, як ліхога,
Прасіць смертанькі ад Бога.
Люлі, сыноч, люлі, люлі...
Бо ўжо курачкі паснулі.
Тагды matka прыйдзе ў госці,
Сын выкіне стары косці,
Жабруючы, пойдзе ў вёску,
Будзе прасіць Matку Боску,
Каб забыцца ей аб сыне,
Каб не ведаць, гдзе ён згіне.
Люлі, сыноч, люлі, люлі...
Бо ўжо курачкі паснулі.

Ой, не будзь ты лепей панам,
Ні вялікім капітанам,
Будзь чым-матанька радзіла,
Каб у госці не хадзіла,
Каб век з табой векавала,
Гаравала, працавала...
Люлі, сыноч, люлі, люлі.
Усе курачкі паснулі,
Ой, паснулі і курчаткі
Пад скрыдэлкам сваёй маткі...

Францішак Багушэвіч, *Калыханка*, www.knihi.com

4. Што адчувае чалавек, сустрэўшыся з няўдзячнасцю? Паразважай над пытаннем, звяртаючыся да апавядання **На Каляды к сыну** Змітрака Бядулі і адвольнага літаратурнага твора.
5. Што значыць быць сумленным чалавекам? Паразважай над пытаннем на падставе апавядання **На Каляды к сыну** Змітрака Бядулі і адвольнага літаратурнага твора.
6. Сацыяльныя праблемы ў літаратуры. Прадстаў тэму, абавіраючыся на апавяданне **Пяць лыжак заціркі** Змітрака Бядулі і адвольны літаратурны твор.
7. Этыкет беларусаў у мастацкіх творах. Прадстаў тэму, абавіраючыся на апавяданне **Пяць лыжак заціркі** Змітрака Бядулі і адвольны літаратурны твор.
8. Чым актуальнае ў наш час паняцце нацыянальнага адраджэння? Паразважай над пытаннем на падставе **Санета** Максіма Багдановіча і адвольнага літаратурнага твора.

Ахвярую А. Погодіну

Un sonnet sans défaut
vaut seul un long poème.
Voileau

Беззаганны санет
варты адзін цэлае паэмы.
Буало (фр.)

Паміж пясчоў Егіпецкай зямлі,
Над хвалямі сінеючага Ніла,
Ўжо колькі тысяч год стаіць магіла:
Ў гаршчку насення жменю там знайшлі.

Хоць зернейкі засохшымі былі,
Усё ж такі жыццёвая іх сіла
Збудзілася і буйна ўскаласіла
Парой вясенняй эбожжа на-раллі.
Вось сімвал твой, забыты краю родны!
Зварушаны нарэшце дух народны,
Я верую, бясплодна не засне,
А ўперад рынецца, маўляў крыніца,
Каторая магутна, гучна мкне,
Здалеўшы з глебы на прастор прабіцца.

Максім Багдановіч, *Санет*, www.knihi.com

9. Якую функцыю ў мастацкіх творах выконваюць фальклорныя элементы? Паразважай над пытаннем, спасылаючыся на паэму Янкі Купалы **Курган** і адвольны літаратурны твор.
10. Ці варта адстойваць свае каштоўнасці? Паразважай над пытаннем на падставе паэмы **Курган** Янкі Купалы і адвольнага літаратурнага твора.
11. Чаму павінна служыць мастацтва — праўдзе ці грашам? Адкажы на пытанне, абаліраючыся на паэму Янкі Купалы **Курган** і адвольны літаратурны твор.
12. Паэт і паэзія ў тэкстах культуры. Прадстаў тэму, абаліраючыся на паэму **Курган** Янкі Купалы і адвольны літаратурны твор.
13. Важныя падзеі з гісторыі беларусаў у тэкстах культуры. Прадстаў тэму, абаліраючыся на артыкул **Незалежнасць** Янкі Купалы і адвольны літаратурны твор.
14. Навошта народам незалежнасць? Паразважай над пытаннем, абаліраючыся на артыкул **Незалежнасць** Янкі Купалы і адвольны літаратурны твор.
15. Як у тэкстах культуры можа быць прадстаўлена каханне? Паразважай над пытаннем, абаліраючыся на верш Янкі Купалы **Явар і каліна** і адвольны літаратурны твор.

Песняй вясны лебядзінаю,
Скінуўшы зімнія чары,
Шэпчуцца явар з калінаю
Ў сумнай даліне над ярам.

-

Лісцікі зеленяй хваляцца
Небу панятлівай мовай:
Росамі мыюцца раніцай,
Песцяцца сонцам паўднёвым.

-

Захадам модлы пакорныя
З маткай зямлёй адпраўляюць;
Тайна у ночаньку чорную
Месяца, зор выглядаюць.

Слухаюць смехаў русалчыных,
Допату крылляў начніцы,
Ветру павеваў ап'янчаных,
Плюскату шклістай крыніцы.

-

Чуецца музыка дзіўная
Ў повесцях сонных імшараў...
Цешыцца явар з калінаю,
Скінуўшы зімнія чары.

Янка Купала, *Явар і каліна*, www.knihi.com

16. З чаго складаецца культурная спадчына? Паразважай над пытаннем, абаліраючыся на верш Янкі Купалы **Спадчына** і адвольны літаратурны твор.

Ад прадзедаў спакон вякоў
Мне засталася спадчына;
Паміж сваіх і чужакоў
Яна мне ласкай матчынай.

Аб ёй мне баюць казкі-сны
Вясеннія праталіны,

І лесу шэлест верасны,
І ў полі дуб апалены.

Аб ёй мне будзіць успамін
На ліпе бусел клёкатам
І той стары амшалы тын,
Што лёг ля вёсак покатам;

І тое нуднае ягнят
Бляянно-зоў на пасьбішчы,
І крык вароніных грамад
На могілкавым кладзьбішчы.

І ў белы дзень, і ў чорну ноч
Я ўсцяж раблю агледзіны,
Ці гэты скарб не збрыў дзе проч,
Ці трутнем ён не з'едзены.

Нашу яго ў жывой душы,
Як вечны светач полымя,
Што сярод цемры і глушы
Мне свеціць між вандоламі.

Жыве з ім дум маіх сям'я
І сніць з ім сны нязводныя...
Завецца ж спадчына мая
Ўсяго Старонкай Роднаю.

Янка Купала, *Спадчына*, www.knihi.com

17. Чаму сяброўства — гэта каштоўнасць? Паразважай над пытаннем, абаліраючыся на апавяданне Якуба Коласа **Што яны страцілі?** і адвольны літаратурны твор.
18. Якое значэнне ў жыцці чалавека маюць святы? Адкажы на пытанне, звяртаючыся да паэмы **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольнага літаратурнага твора.
19. У чым заключаецца пачуццё годнасці? Адкажы на пытанне, звяртаючыся да паэмы **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольнага літаратурнага твора.
20. Што матывуе чалавека добра рабіць сваю працу? Адкажы на пытанне, звяртаючыся да паэмы **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольнага літаратурнага твора.
21. Як мастакі слова адлюстроўвалі жыццё сялян у тэкстах культуры? Паразважай над пытаннем, спасылаючыся на паэму **Новая зямля** Якуба Коласа і адвольны літаратурны твор.
22. Маральнае аблічча чалавека на фоне гістарычных перамен. Паразважай над тэмай, спасылаючыся на апавяданне Кузьмы Чорнага **Макаркавых Волька** і адвольны літаратурны твор.
23. Маральныя дyleмы ў літаратуры. Паразважай над тэмай, абаліраючыся на апавяданне Кузьмы Чорнага **Макаркавых Волька** і адвольны літаратурны твор.
24. Чаму тэме любові да Радзімы прысвечана так шмат мастацкіх твораў? Паразважай над пытаннем, абаліраючыся на верш Наталлі Арсенневай **Малітва** і адвольны літаратурны твор.
Магутны Божа! Ўладар сусветаў,
вялізных сонцаў і сэрц малых,
над Беларусіяй ціхай і ветлай
рассып прамённе Свае хвалы.

Дай спор у працы будзённай, шэрай,
на хлеб штадзённы, на родны край.
Павагу, сілу і веліч веры
у нашу праўду, у прышласць — дай!
Дай урадлівасць жытнёвым нівам,
учынкам нашым пашлі ўмалот.
Зрабі свабоднай, зрабі шчаслівай
краіну нашу і наш народ!

Наталля Арсеннева, *Малітва*, [у:] Б. Сачанка, *Туза па Радзіме. Паэзія беларускай эміграцыі*,
Мінск 1992, с. 88.

25. Вобраз маці ў літаратуры. Прадстаў тэму на падставе верша Максіма Танка **Рукі маці**
і адвольнага літаратурнага твора.

Їх цалавала зямля
Сваімі пячанымі вуснамі
Ї каласамі;
Неба спякотаі, вятрамі, дажджамі
Їх цалавала.
Пража нямала
З іх выпіла ў ночы бяссонныя
Свежасці ранняй.
Колькі яны запалілі світанняў,
Зораў над намі.
Колькі сягоння на іх
Віднеецца чорных, глыбокіх
Шрамоў і маршчынаў,
Гэта сляды, што навекі пакінуў
Шлях наш суровы.
Толькі заўсёды,
Як мы зберымся дамоў
Ї на стол пакладзе рукі маці,
Быццам ад сонца, ад іх пасвятлее ў хаце
Ї ў сэрцы.

Максім Танк, *Рукі маці*, www.maksimtank.ru

26. Роля паэта ў цяперашнім свеце. Паразважай над тэмай. Звярніся да верша Ларысы Геніюш
Маці мая сляянская і адвольнага літаратурнага твора.

Маці мая сляянская,
маці мая славянская,
ветлівая, гасцінная,
ў крыўдзе чужой
непавінная.
Ураджайная і зялёная,
хлебам слаўная ад вякоў,
неспакойная, неўгамонная
ды бунтарская ў жылах кроў.
-
Гаспадарыла

ды батрачыла—
намагалася за дваіх.
Не хачу я чужое
мачыж
аглядаць
на слядох тваіх!

-

Ты мой боль круты,
ты мой шлях святы,
сцежка-верная ў цішыне.
Ўсё мне дорага,
што прыдбала ты
працай, сілаю
для мяне.

-

Ты— як праўда-праўд,
ўсюды свой і брат,
мовы роднае
звонкі дар,
Ты мой шлях круты,
ты мой боль-святы,
Беларусь мая,
мой алтар.

[1966]

Лярыса Геніюш, *Маці мая-сялянская*, www.rv-blr.com

27. Што такое прыгажосць? Паразважай над пытаннем, спасылаючыся на апавяданне **Слепата** Яна Скрыгана і адвольны літаратурны твор.
28. Вобраз бацькі ў літаратуры. Прадстаў тэму на падставе апавядання **Дзеці-настаўніцы** Івана Шамякіна і адвольнага літаратурнага твора.
29. Як бывае прадстаўлена моладзь у тэкстах культуры? Адкажы на пытанне, абавіраючыся на апавяданне **Чаравікі-муфелькі** Барыса Сачанкі і адвольны літаратурны твор.
30. У чым заключаецца канфлікт пакаленняў? Паразважай над пытаннем, спасылаючыся на апавяданне Барыса Сачанкі **Чаравікі-муфелькі** і адвольны літаратурны твор.
31. Навошта трэба берагчы прыроду? Паразважай над пытаннем, абавіраючыся на вядомыя табе фрагменты кнігі **Зямля пад белымі крыламі** Уладзіміра Караткевіча і адвольны літаратурны твор.
32. Адмоўныя героі ў літаратуры. Прадстаў тэму, абавіраючыся на вядомыя табе фрагменты аповесці **Дзікае паляванне караля Стаха** Уладзіміра Караткевіча і адвольны літаратурны твор.
33. Якія чалавечыя заганы нельга дараваць? Паразважай над пытаннем, абавіраючыся на вядомыя табе фрагменты аповесці **Дзікае паляванне караля Стаха** Уладзіміра Караткевіча і адвольны літаратурны твор.
34. Што любоў да Радзімы дае чалавеку? Паразважай над пытаннем. Звярніся да верша Уладзіміра Караткевіча „**На Беларусі Бог жыве**” і адвольнага літаратурнага твора.

„На Беларусі Бог жыве”,—
Так кажа мой прасты народ.
Тую праўду сцвярджае раса ў траве
І адвечны зор карагод.
Тую праўду сцвярджае
У партасць хваль,

І прадкаў заповіт,
І мовы залатая сталь,
І нашых дум сусвет.
Тую праўду сцвярджае
Ўсё зноў і зноў
Ўсім лёсам—
Няхай спакваля,—
У хмарах дубоў,
У вясёлках агнёў
Купальская наша зямля.
І няхай давядзе мне
Іншая кроў,
Што брашу,
Як сабачы сын,—
А няма нідзе
Вярнейшых сяброў
І прыгажэйшых жанчын.
Гэта край раскрытых душ і дзвярэй,
Гэты край—
Твой дом і сабор...
Ў нас дваццаць з лішнім тысяч рэк,
Адзінаццаць тысяч азёр.
Нам ёсць што піць,
З падмосткаў ліць,
Чым палі свае акрапіць,
А як давядзе, то ёсць нам дзе
І ворага ўтапіць.
І тая памяць жыве не ў царкве,
А ў кожнай жыве галаве:
„На Беларусі Бог жыве...” —
І хай сабе жыве.
А калі ён шле на нас кару і гнёў—
Ну што ж, мы з ім свае:
Ў вяршыні самых гонкіх дрэў
Маланка з неба б'е.
-
У вяршыні маленькіх і ніцых дрэў
Маланка ніколі не б'е.
-
І пра тое кожны пляе салавей
Росным кветкам у роднай траве:
„На Беларусі Бог жыве”, —
І няхай да веку жыве.

Уладзімір Караткевіч, *На Беларусі Бог жыве*, www.knihi.com

35. Матыў смерці ў літаратуры. Паразважай над тэмай, абапіраючыся на мініяцюру **Гасцінец** Сакрата Яновіча і адвольны літаратурны твор.
36. У чым заключаецца бацькоўская любоў? Паразважай над пытаннем, абапіраючыся на апавяданне **Бацькаў знеў** Сакрата Яновіча і адвольны літаратурны твор.
37. Матыў самаахвярнасці ў літаратуры. Прадстаў тэму на падставе апавядання **Бацькаў знеў** Сакрата Яновіча і адвольнага літаратурнага твора.
38. Ці можна пражыць жыццё без любові? Паразважай над пытаннем на падставе верша **Ты**

пакліч мяне. Пазаві... Яўгеніі Янішчыц і адвольнага літаратурнага твора.

Ты пакліч мяне. Пазаві.
Там заблудзімся ў хмельных травах.
Пачынаецца ўсё з любові,
Нават самая простая ява.
І тады душой не крыві
На дарозе жыцця шырокай.
Пачынаецца ўсё з любові —
Першы поспех і першыя крокі.
Прыручаюцца салаўі
І змяняюцца краявіды,
Пачынаецца ўсё з любові —
Нават ненавісьць і агіда...
Ты пакліч мяне. Пазаві.
Сто дарог за маімі плячыма.
Пачынаецца ўсё з любові.
А інакш і жыць немагчыма.

Яўгенія Янішчыц, *Ты пакліч мяне. Пазаві...*, www.rv-blr.com

39. Навошта чалавеку надзея? Паразважай над пытаннем, абапіраючыся на вядомыя табе фрагменты п'есы **Вечар** Аляксея Дударова і адвольны літаратурны твор.
40. Ці варта рабіць добра? Паразважай над пытаннем, спасылаючыся на твор Васіля Быкава **Аблава** і адвольны літаратурны твор.
41. Як героя характарызуе яго мова? Паразважай над пытаннем, спасылаючыся на апавесць Васіля Быкава **Аблава** і адвольны літаратурны твор.
42. Нялюдскае аблічча вайны. Прадстаў тэму, абапіраючыся на апавяданне **Калі хочацца жыць** Васіля Быкава і адвольны літаратурны твор.
43. Жыццё як універсальная каштоўнасць. Прадстаў тэму на падставе апавядання **Калі хочацца жыць** Васіля Быкава і адвольнага літаратурнага твора.
44. Што для чалавека значыць Радзіма? Паразважай над пытаннем. Звярніся да верша Алёся Барскага **Беластоцкі край** і адвольнага літаратурнага твора.

Мой Беластоцкі край — мая Айчына!
З табою звязаны мой лёс і доля.
Люблю лясы твае, люблю даліны,
Кахаю шчыра бацькаўскае поле.

Калышашся ў напевах песні роднай
І мяеш твар у промнях залацістых,
І толькі тут я поўнасцю свабодны,
І толькі тут душой заўсёды чысты.

Сямяціны і Гайнаўка, і Бельск старынны,
Саколка ціхая, зялёная Дуброва,
Любоў да вас — мая адвечная павіннасць
І вернасць матчынай спрадвечнай мове.
Шасціць калоссе у палях шырокіх,
Бурліць крыніца песняю адвечнай,
Звініць нядзельны звон з царквы далёкай, —
На роднай Беластоцчыне я вечны.

Зямля мая, мой беларускі краю,
Над Нарваю, над Бугам задумённым
Я вольны тут, душой адпачываю,
Мой краю вечны, краю незаменны.

Алесь Барскі, *Беластоцкі край*, [у:] А. Барскі, *Выбраныя творы*, Мінск 2011, с. 21.

45. У чым заключаецца сувязь чалавека з месцам, дзе ён нарадзіўся? Паразважай над пытаннем на падставе верша **Я сын зямлі беластоцкай**... Алёся Барскага і адвольнага літаратурнага твора.

Я сын зямлі беластоцкай,
і іншай мне маці не трэба,
там сосны высока-высокія
ад зямлі да блакітнага неба.
Там рэчкі сінія-сінія
і ветры з далонямі квольмі
бягуць па зялёнай краіне,
як сябры заўсёды вясоўля.
Там сонца прыходзіць у дрэвы,
і дрэвы да сонца імкнуцца,
і вабіць краіна нас спевам,
і просіць і просіць вярнуцца.

Алесь Барскі, *Я сын зямлі беластоцкай*..., [у:] В. Сянкевіч, *Родная літаратура. Падручнік па беларускай літаратурнай і культурнай адукацыі для вучняў 1 класа агульнаадукацыйнага ліцэя*, Бiałystok 2013, с. 52.

46. Ці павінен чалавек берагчы памяць аб сваёй Малой Айчыне? Паразважай над пытаннем. Звярніся да верша Алёся Барскага **Беластоцкі край** і адвольнага літаратурнага твора.

Мой Беластоцкі край — мая Айчына!
З табою звязаны мой лёс і доля.
Люблю лясы твае, люблю даліны,
Кахаю шчыра бацькаўскае поле.

Калышашся ў напевах песні роднай
І мяеш твар у промнях залацістых,
І толькі тут я поўнасцю свабодны,
І толькі тут душой заўсёды чысты.

Сямяціны і Гайнаўка, і Бельск старынны,
Саколка ціхая, зялёная Дуброва,
Любоў да вас — мая адвечная павіннасць
І вярнасць матчынай спрадвечнай мове.

Шасціць калосе ў палях шырокіх,
Бурліць крыніца песняю адвечнай,
Звініць нядзельны звон з царквы далёкай, —
На роднай Беластоцчыне я вечны.

Зямля мая, мой беларускі краю,

Над Нарваю, над Бугам задумённым
Я вольны тут, душой адпачываю,
Мой краю вечны, краю незаменны.

Алесь Барскі, *Беластоцкі край*, [у:] А. Барскі, *Выбраныя творы*, Мінск 2011, с. 21.

47. Развагі над сэнсам жыцця ў літаратуры. Прадстаў тэму на падставе верша **Праводзіла з дому...** Уладзіміра Някляева і адвольнага літаратурнага твора.

Праводзіла з дому...
На ўзмежку бацькоўскага поля:
„Сыноч мой, — сказала, —
_____ які ж мне наказ табе даць?
Ніколі не збочваць з дарогі —
_____ зайздросная доля.
Ды хай не міне цябе доля
_____ дарогу губляць.

Хай зведаеш ты
Нежалобную долю блуканняў,
Хай знойдзеш — і знішчыш,
Хай дойдзеш — і кінешся прэч,
Спазнаеш
Сустрэчу
У час спусташальных расстанняў,
Спазнаеш
Расстанне
У час невыносных сустрэч.

Хай страціш ты многа,
Каб долі сапраўднай не страціць”.

Ён жыў гэтай доляй.
Кахаў.
Расставаўся.
Блукаў.
Дадому вярнуўся:
„Сыноч мой, — спыталася маці, —
Знайшоў ты ці страціў?..”

Заплакаў —
І ў ногі
Упаў.

Уладзімір Някляеў, *Праводзіла з дому...*, www.rv-blr.com

48. Як у тэкстах культуры выяўляюць маці? Прадстаў тэму на падставе верша **Праводзіла з дому...** Уладзіміра Някляева і адвольнага літаратурнага твора.

Праводзіла з дому...
На ўзмежку бацькоўскага поля:
„Сыноч мой, — сказала, —
_____ які ж мне наказ табе даць?
Ніколі не збочваць з дарогі —
_____ зайздросная доля.
Ды хай не міне цябе доля
_____ дарогу губляць.

Хай зведаеш ты
Нежалобную долю блуканняў,
Хай знойдзеш — і знішчыш,
Хай дойдзеш — і кінешся прэч,
Спазнаеш
Сустрэчу
У час спусташальных расстанняў,
Спазнаеш
Расстанне
У час невыносных сустрэч.

Хай страціш ты многа,
Каб долі сапраўднай не страціць”.

Ён жыў гэтай доляй.
Кахаў.
Расставаўся.
Блукаў.
Дадому вярнуўся:
„Сыноч мой, — спыталася маці, —
Знайшоў ты ці страціў?..”

Заплакаў —
І ў ногі
Упаў.

Уладзімір Някляев, *Праводзіла з дому...*, www.rv-blr.com

49. Чарнобыльская катастрофа — гэта надалей пагроза ці даўняе мінулае? Паразважай над пытаннем на падставе вядомых табе фрагментаў кнігі Святланы Алексіевіч **Чарнобыльская малітва** і адвольнага літаратурнага твора.

50. Трагічнае каханне ў літаратуры. Прадстаў тэму на падставе вядомых табе фрагментаў кнігі Святланы Алексіевіч **Чарнобыльская малітва** і адвольнага літаратурнага твора.